

Natuurpunt Oost-Brabant zet zijn jaarwerking mee in het teken van biodiversiteit in de stad. Veel mensen wonen in een stedelijke omgeving en zijn er vragende partij voor meer groen. In eerste instantie om hun leefomgeving te verfraaien, maar ook andere aspecten van 'leefbaarheid' en zelfs biodiversiteit zijn aan de orde. Want ook in stedelijk gebied is het mogelijk een aantal natuurwaarden te ontwikkelen. Tenminste, als er enige ruimte wordt geboden. De laatste restjes open ruimte staan in de stad zeer sterk onder druk. Elke vierkante meter is er nog meer dan op het platteland goud waard. Projectontwikkelaars en immomakelaars hebben plannen te over en verblinden politiek en publiek met blitse presentaties en blinkende folders. Leuven als testcase: Natuurpunt Oost-Brabant treedt toe tot een brede coalitie van buurtcomités en erfgoedverenigingen om waardevolle stedelijke ruimtes te vrijwaren en kwaliteitsvol in te vullen.

LEVEND LEUVEN,

Een groen-blauw lint

De afdeling Leuven van Natuurpunt presenteerde enkele jaren geleden het idee van 'De Dijle Levend door Leuven'. Doel is een groen-blauw lint doorheen de stad dat de zeer waardevolle Dijlevallei boven en onder Leuven verbindt. Een zuiverder Dijle kan ook in de stad ruimte bieden aan biodiversiteit: in de bedding, op de oevers, in aanpalende tuinen en parken. Gelukkig werden een aantal principes opgenomen in het Leuvense structuurplan. Overwelfde delen van de Dijle worden op termijn terug opengelegd. Erger vergaat het momenteel een aantal oude kloostertuinen en groene binnenruimten die, soms al eeuwenlang, beeldbepalend zijn voor de Leuvense binnenstad. Ze vertegenwoordigen in samenspel met dikwijls monumentale gebouwen een grote cultuurhistorische waarde. Meestal onder het mom van 'inbreiding' vallen ze meer en meer ten prooi aan projectontwikkelaars. Nochtans maken deze plekken deel uit van de kwaliteiten van een oude Europese stad zoals Leuven, met zijn waardevol historisch centrum. Een stad op maat van mensen, met groenruimten en waterpartijen die vaak een lange geschiedenis hebben en de woonkwaliteit in de stad enorm verbeteren. "Leuven, oeroud en springlevend" is dan ook terecht de slogan van de stad. Maar hoelang nog?

*Links: Massavegetatie van 'Groene Ossentong' op de Dijleoever nabij de Janseniustoren: natuur kent geen (stads)grenzen. De Dijle 'Levend door Leuven': blijft het enkel bij ijdele woorden? Pag. 11: Abdij Keizersberg op de gelijknamige groene heuvel (of 'Boelenberg' voor de Leuvenaars)
Foto's Luc Vervoort*

VOOR IEDEREEN!

Projectontwikkelaars

Actueel staan er een reeks van grote projecten op stapel die het uitzicht van Leuven definitief zullen veranderen. Nu is een stad per definitie zeer dynamisch en moet ze mee evolueren met haar tijd en invulling geven aan nieuwe noden. Jammer genoeg bedreigen sommige projecten net de kwaliteiten in plaats van de stad te versterken. Op verschillende plaatsen lopen acties van bezorgde burgers die geconfronteerd worden met grootschalige bouwprojecten, waarbij veel buurtgroen zal verdwijnen, waardevolle monumenten zonder veel respect voor de context verbouwd worden of zelfs verdwijnen, en het kleinschalige, historische karakter van de binnenstad wordt opgeofferd. Deze Leuvense buurtverenigingen worden nu gesteund door onze vereniging, de Vrienden Van Heverleebos en Meerdaalwoud, het Leuven Historisch Genootschap en de vereniging 'Save the city gardens' en opereren sinds kort onder de noemer 'Levend Leuven'. Ze willen hun bezorgdheid uiten aan het stadsbestuur en de bevolking van Leuven sensibiliseren.

De actiepunten van Levend Leuven

- Erkennen en maximaal vrijwaren van de kwaliteiten van een historisch gegroeide binnenstad: kleinschaligheid, verwevenheid, mix van wonen met water en groen, monumentale en cultuurhistorisch waardevolle gebouwen en patronen, stedelijke biodiversiteit...
- Proactief betrekken van bewoners en deskundigen rond bovenstaande materies vanaf de aanvang van de plannen. De Leuvenaars zijn trots op zijn stad en bij de bevolking en de verenigingen ligt een schat van informatie die de kwaliteit van veel bouwprojecten sterk kan verbeteren en afstemmen op de behoeften van de mensen die er elke dag wonen en werken.
- Nieuwe bouwprojecten moeten veel meer rekening houden met de historische context en actueel waardevolle groenzones. Oude bomen en waardevolle historische tuinen hebben vaak een lange, boeiende

voorgeschiedenis en zijn onvervangbaar.

- De stad moet leefbaar blijven om stadsvlucht te vermijden. Een aangename omgeving met veel buurtgroen voorkomt de stadsvlucht. Vooral welgestelde gezinnen ontvluchten nog steeds de stad.
- Buurtgroen heeft een positieve impact op het welzijn en de gezondheid van de bewoners. Buurtgroen doet de mensen buiten komen en heeft belangrijke functies: spelen, ontspannen, burens ontmoeten...
- De historische en groene context van Leuven is een lange termijninvestering die niet alleen rendert op vlak van de woonkwaliteit, maar ook voor het toerisme, dat steeds belangrijker wordt. De historische steden zijn de belangrijkste toeristische troef van Vlaanderen. In Leuven zien we echter nog veel monumenten verdwijnen of verkommeren, wat definitief verlies is van waardevol kapitaal.

Levend Leuven roept daarom de verantwoordelijke politici op om hun beleid grondig te herzien en een betere afweging te maken tussen de nood aan voldoende woongelegenheden en het welzijn van de bewoners, die meer gediend zijn van een authentieke, kleinschalige en groene woonomgeving.

Mee met een Europese tendens

De Leuvenaars staan niet alleen. Vergroening van gebouwen, buurten en steden, herwaardering van het open water staan in een tijdperk van versnelde verstedelijking internationaal in de kijker. Er is een groeiende erkenning van de economische 'returns' zowel van monumentenzorg als van de ecosysteemdiensten van groene ruimten. Hiervan getuigt ook het succes van de beweging Save the City Gardens waarbij de ondertekenaars zich aansluiten en waarvan we hierna de visie weergeven: "Speelruimte voor kinderen is voor gezinnen een belangrijke voorwaarde om in de stad te blijven wonen. Groene plekken zorgen voor ruimte en voor een gezond evenwicht in de stad. Zij dragen bij tot het behoud van

Restanten van de toren 'Verloren kost' aan de huidige Leuvense ring staan te verkommern. Eeuwenoude getuigen maken een uniek en onvervangbaar element uit van onze historische steden. Leuven: eeuwenoud, springlevend?

Immokakelaars stellen buurbewoners voor voldongen feiten: honderdjarige beuk in oud verlaten parkje illegaal gekapt! Het laatste 'karaktervol' buurtgroen dreigt te verdwijnen onder beton. Foto's Luc Vervoort

de biodiversiteit in de stad en vervullen een belangrijke sociale functie. Tussen de huizen vormen ze een natuurlijke afscherming. Stadstuinen zijn de groene longen van de stad en onmisbare filters voor fijnstof. Ze zijn enorm kostbaar maar kosten niets aan de gemeenschap. Ze zijn van collectief belang voor elke stadsbewoner. Stads- en buurtbewoners willen daarom als volwaardige gesprekspartners (en niet als te negeren tegenpolen van een project en projectontwikkelaars) erkend worden wanneer beslissingen genomen worden die een onmiddellijke impact hebben op hun levenskwaliteit. Zij wensen aan de achterzijde van hun huis of appartement niet uit te kijken op muren en dichtgemetselde ramen of verplicht te zijn uit te wijken naar parken om na een drukke dagtaak tot rust te komen en zich goed te voelen in de stad."

Concreet

Momenteel zijn er verschillende plaatsen in Leuven die ter discussie staan. Projectontwikkelaars en stadsbestuur staan er soms lijnrecht tegenover buurtcomités. Enkele voorbeelden:

De tuin van het Montfortanen klooster bij de Twee Waters

De plannen voor dit gebied vallen samen met de ontwikkeling van de Vaartkom (vroegere INBEV-gebouwen). De Twee Waters is één van de weinige plekken in Leuven waar je nog een groen zicht hebt op de Dijle en de evenwijdig vloeiende Leibeek of Vunt. Spijtig genoeg is deze laatste voorlopig nog erg vervuild. Aangrenzend ligt een relatief groot ommuurd parkgebied dat hoort bij het kerk- en kloostercomplex van de Montfortanen, toegankelijk langs de Diestse Vest. Het geheel is gerangschikt als stadsgezicht bij Ministerieel Besluit van 9 juli 1996 omwille van de historische, artistieke en socio-culturele waarde. Volgens de bindende bepalingen van het stedelijk ruimtelijk structuurplan moet het als geheel bewaard worden. Als ecologisch waardevolle groene long langs een zeer dicht bewoonde buurt en een drukke verkeersader in de stad vormt de tuin samen met het Dijlepad een groene as die bijna tot aan Sint Maartensdal de stad binnen dringt. Het traject van het Dijlepad ter hoogte van de Twee Waters is één van de meest aantrekkelijk recreatieve en toeristische plekjes in Leuven. Desondanks werd de tuin in een recent goedgekeurd

RUP in één pennentrek voor bebouwing vrijgegeven aan de projectontwikkelaar van de Vaartkom. Het is naïef om te geloven dat het park kan gevrijwaard worden door het gebouw op palen te plaatsen. Je kan het verlies van deze tuin ook niet compenseren door een steriel grasplein en enkele schrale plantsoenen in de schaduw van hoge woonblokken te voorzien.

De stadstuinen van de Bondgenotenlaan

Deze zijn in verhouding tot andere terreinen misschien klein in omvang, maar de belevingswaarde van het groen is hier, in hartje Leuven, van enorme betekenis voor de omwonenden. In deze drukke buurt snakken de mensen naar groen en verafschuwen ze de oprukkende magazijnen met lawaaierige ventilatoren tot vlak vóór hun slaapkamer. Zo heeft het pand 111 in de Bondgenotenlaan een enorme erfgoedwaarde en herbergt een bijzonder architecturaal ensemble. Het winkelpand is een wederopbouwpannd van architect Speder, nog volledig intact met prachtige trappartijen, stucplafonds, lambrisering en parket. Een recente aanvraag om het mooie voorhuis te ontmantelen en de tuin vol te bouwen tot aan de residentiële appartementen ter hoogte van de Lepelstraat kreeg een negatief advies van Onroerend Erfgoed en van het schepencollege. De kleine appartementenblok aan de Lepelstraat in Expo 1958 stijl (architect De Hens), werd samen met zijn prachtige, op dit ogenblik bedreigde tuin in 1962 bekroond met de architectuurprijs. Een minimaal gewijzigde bouwaanvraag voor pand 111 ligt nu ter tafel. De hele buurt wacht met spanning af want een gunstig advies zou als startsein kunnen dienen om ook de andere binnentuinen aan de Bondgenotenlaan voor bebouwing vrij te geven. De bestemming is 'kernwinkelgebied', maar ook de handelaars in de buurt geven te kennen niet opgezet te zijn met anonieme dozen van winkelketens en de banalisering van hun buurt.

De Kartouizerij Terbank

Dit is gelegen in parkgebied en een woongebied met culturele, historische en esthetische waarde langsheen de Tervuursevest en dringt als een groene oase binnen in de Leuvense binnenstad. Het is een alom gewaardeerde parel van het Leuvense erfgoed. Daarom is ze al meer dan vijftig jaar beschermd als monument en landschap. In het structuurplan werd de Kartouizerij opgenomen als een gebied met een hoge belevingswaarde. Ondanks

al deze beschermingen wordt de plaats bedreigd met een nieuwbouwproject van de K.U.Leuven. Deze plannen houden, door hun grootschaligheid en de voorziene verkeersafwikkeling, een ontoelaatbare verbouwing en bestemmingswijziging in. Niet alleen het beschermde stadgezicht, met de 500 jaar oude moestuin en een deel van het park, maar ook de ongerepte eigenheid van dit kloosteroord, een plaats van rust, stilte en bezinning, dreigen voor eens en voorgoed te zullen verdwijnen. De oude boomgaard heeft bovendien een voor de stad ongekende biodiversiteit met vegetaties van oud kalkrijk grasland. De buurtbewoners vragen niet meer of niet minder dan dat de K.U.Leuven en de overheden het beschermingsbesluit naar de geest en de letter zouden respecteren en een residentiële bestemming voorzien binnen de krijtlijnen als monument. Dit gelijkaardig aan bijvoorbeeld het Groot Begijnhof, waardoor de ziel van de plaats kan behouden blijven.

De Janseniomgeving

Het comité van buurtbewoners van de Janseniusomgeving (Minderbroedersstraat, Kapucijnenvoer, Janseniusstraat) te Leuven ontstond naar aanleiding van het bouwproject 'Janseniushof' in het hart van deze buurt. In dit project zou de tuin van het pand 'De Goede Herder' praktisch volledig bebouwd worden en wordt in ruil, als doekje voor het bloeden, een bestaande schoolspeelplaats als park aangeboden. De buurtbewoners zijn verbolgen over het verloop van het project en zijn van mening dat de stad Leuven zich eens te meer uitsluitend laat leiden door de plannen van de betrokken projectontwikkelaars, terwijl de huidige bewoners op geen enkel moment gehoord werden. Het eindresultaat betekent voor hen een grote vermindering van de levenskwaliteit in de buurt omwille van de grootschaligheid van het project (geen gezinswoningen zoals oorspronkelijk voorzien), de extreme verhoging van de woondensiteit door een beeldbepalende woontoren, terwijl de historische Janseniustoren en de Dijle letterlijk in de schaduw worden gesteld. Dit voorjaar werden reeds monumentale bomen zoals een eeuwenoude beuk zonder vergunning gekapt (wat achteraf prompt werd 'geregulariseerd').

Van-Humbeek-Piron Museum

Dit is één van de laatste open ruimtegebieden binnen de stadsring grenzend aan de provinciale tuinbouwschool en de historische Wijnpers. Het gebouw met de grote tuin werd ooit door het kunstenaarskoppel aan de provincie geschonken met het oog er een museum in te richten. Dit was jarenlang het geval tot de provincie besloot het te verkopen aan een projectontwikkelaar. Een tijdlang zag het er naar uit dat met de inrichting van een congrescentrum de plaats zijn eigenheid kon behouden. Momenteel werd ook hiervoor een Ruimtelijk Uitvoeringsplan (RUP) opgestart dat met argusogen wordt

gevolgd. Het gevaar is reëel dat er grote druk wordt uitgeoefend om te komen tot een verdere speculatieve 'valorisatie' van het domein met bouwkavels 'met zicht op Leuven'.

Kaboutersmansstraat en Luibank

Afgelopen jaren werd door nieuwe hoogbouw het bekende uitzichtpunt aan de Luibank (hoek met Remyvest) grotendeels teniet gedaan. Een plek die al eeuwenlang in het collectief geheugen zit van de Leuvenaars en haar bezoekers dankzij een uniek panorama op de 'kuype'. Met het recente hoge gebouw is die beleving voor altijd afgenomen van de mensen, buiten de 'happy few' die er nu wonen en –wellicht voor de gepaste prijs- dit unieke uitzicht cash zullen betaald hebben aan het immokantoor. En dan te bedenken dat Natuurpunt Oost-Brabant een paar jaar geleden door de Leuvense groendienst werd uitgenodigd op een presentatie over de herwaardering van de Luibank. Uiteindelijk grotendeels weggesmeten geld. Ook delen van de Remyvest met restanten van eeuwenoud klakrijk grasland (met oa. ruige weegbree, agrimonie, gevlekte rupsklaver, beemdkroon...) wacht op een gepast beheer.

Natuurpunt Oost-Brabant en Levend Leuven

Wij onderschrijven uiteraard de meeste uitgangspunten van het Leuvense structuurplan, zoals de principes van inbreiding en opwaardering van verloederde terreinen, en uiteraard het terug openleggen van de Dijle op bepaalde plaatsen. Toch stellen we in de praktijk vast dat het stadsbestuur blijkbaar regelmatig bezwijkt voor projectontwikkelaars met hun glimmende brochures en vlotte praatjes (die er ook goed in gaan bij de media). Principes blijken te vaak ijdele woorden en de praktijk komt neer op zo veel mogelijk blokkendozen bouwen en verkopen en zich niet gehinderd weten door erfgoedwaarden, waardevolle (groene) ruimte en leefkwaliteit van de bewoners. Ook in de officiële overlegorganen zoals de gemeentelijke Commissie voor Ruimtelijke Ordening (GECORO), waarin onze vereniging is vertegenwoordigd, worden we dikwijls met een kluitje in het riet gestuurd. Het stadsbestuur staat veel te veel beleidsruimte af of laat dit inpalmen door makelaars. Al

Uitzichtpunt aan de Luibank bij de Brusselse poort na heraanleg. Bekleed met folie en beplanting met exotisch groen op een plaats waar door maaibeheer een wild bloemenrijk grasland tot de mogelijkheden behoort. En Leuven ondertekende charter van de biodiversiteit... Recent werd het zicht van op dit eeuwenoude uitkijkpunt op 'de kuype' van Leuven ontnomen door nieuwe hoogbouw. Foto Luc Vervoort

verschillende jaren klagen onze vertegenwoordigers in de GECORO dat voorstellen pro erfgoed, groen en ruimte genegeerd worden of ter elfder ure toch altijd moeten wijken voor die van de projectontwikkelaars. We vragen ons dikwijls af wat we daar nog zitten te doen. En in verschillende van die projecten moet de overheid een aardig centje gemeenschapsgeld investeren. Geld dat maar één keer kan uitgegeven worden, en dit terwijl zoveel andere echt waardevolle plekken van het Leuvense patrimonium en onvervangbare 'eigenheid' schreeuwen om aanpak, zoals het Handbooghof en andere resten van de unieke eerste en tweede omwalling van Leuven... Herwaardering met respect voor de typisch ruimtelijke context kan de echte sterkte en aantrekkingskracht zijn van Leuven. Maar met vele van de - misschien zelfs goedbedoelde ontwikkelingsprojecten - is men nu bezig zijn ziel te verkopen en laat men het kind met het badwater wegspoelen.

Kansen voor biodiversiteit?

Door een grote variatie aan micromilieus kan de stad onvermoede onderkomens bieden aan vele soorten waarvan sommige zich haast uitsluitend in de stad ophouden. Denken wij maar aan rotsvogels zoals de zwarte roodstaart of de gierzwaluw die de gure weersomstandigheden van steile rotsklippen hebben ingeruild voor richels, holtes en spleten in de meer herbergzame menselijke bebouwing in steden. Overgangen van nat naar droog langs beken en rivieren, kalkrijke bermen langs spoorwegen, oude muren en historische gebouwen waarop muurvegetaties zich kunnen vestigen, privé tuinen met oude bomen: een ruim spectrum aan kansen voor de biodiversiteit. Voorwaarde is wel een aangepaste inrichting die de natuur kansen geeft. De afstand tussen groene plekken in de stad mag niet te groot zijn om bijvoorbeeld voedselvluchten tussen nestgelegenheden in de stad en voedselaanbod in het buitengebied toe te laten en de verspreiding van zaden mogelijk te maken. Ook de mens maakt deel uit van de natuur. Groen in de onmiddellijke woonomgeving wordt naast zuivere lucht en water als de belangrijkste welzijnsfactor ervaren. Terecht,

want naast hun emotionele waarde fungeren bomen en groen als stoffilters en klimaatbuffers. Openbare groene ruimten zijn in de Leuvense binnenstad eerder beperkt en waardevolle terreinen dreigen verder verloren te gaan. Bovendien wordt bij het beheer van de openbare parken weinig aandacht besteed aan het behoud of de ontwikkeling van natuurwaarden. Waardevolle plekken en hoekjes worden soms nog omgevormd tot steriele dolomiet- en gazonperkjies met exotische beplanting of arbeidsintensieve bloemborders. Toch heeft Leuven nog heel wat kansen wat groen betreft dank zij precies de nu bedreigde oude kloostertuinen en een aantal grotere groene kernen binnen huizenblokken. Speciaal dienen ook vermeld de unieke mogelijkheden die de oevers van de verschillende Dijlelopen bieden, alsook de restanten van de eerste en tweede vestinggordel rond Leuven.

Project in uitvoering

Natuurpunt Oost-Brabant wil in samenwerking met De Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwaoud en de andere partners van Levend Leuven kortelings de waardevolste plekken in kaart te brengen en inventariseren. Eén van de uitgangspunten is het blauwe netwerk van de Dijle te linken aan de groene ruimtes.

Soms zijn door een minder intensief beheer deze groene plekken nu al geëvolueerd tot stukken met een grote natuurwaarde. Zo heeft een gedeelte van de bedreigde tuin van het Montfortanenklooster zich als een kleinschalig stadsbosje ontwikkeld met dichte houtopslag, ondergroei van daslook, speenkruid enz. en een rijk vogelbestand. Naast 141 andere soorten groeit er o.a. de provinciale prioritaire soort klimopbremraap (*orobanche hederaceae*) en biedt hij een vaste verblijfplaats voor vogelsoorten zoals de grote gele kwikstaart. Bedoeling is om aan de bevoegde overheden, beleidsverantwoordelijken, ambtenaren, de adviesraad ruimtelijke ordening en de Leuvense bevolking een uitgewerkte handleiding ter beschikking te stellen en instrumenten aan te reiken om samen te werken aan een groene en leefbare stad. Dit zal ook toelaten om de adviezen binnen de stedelijke adviesraden (Minaraad en Gecoro) adequaat te onderbouwen en kan tevens een belangrijk aandachtspunt vormen bij de implementatie van het Charter voor de biodiversiteit zoals afgesloten tussen de stad Leuven en Natuurpunt Oost-Brabant. Alleszins liggen binnen dit (blauw)groene netwerk de belangrijke kansen voor de Vlaams-Brabantse prioritaire soorten en provinciale koestersoorten van Leuven, zoals de klimopbremraap, de huiszwaluw, de gierzwaluw, de gewone grootoortvleermuis, de gewone dwergvleermuis, de laatvlieger, de weidebeekjuffer, de sleedoornpage en de Spaanse vlag (foerageergebied). De provincie Vlaams-Brabant heeft onlangs zijn goedkeuring gehecht aan dit inventarisatieproject dat gedurende een jaar zal lopen. Bedoeling is om de opgedane ervaringen en methodiek later ook toe te passen in de andere stedelijke gebieden in ons werkingsgebied.

Leuven: eeuwenoud en springlevend. De Sint-Geertruikerk spiegelt in terug veel zuiverder Dijle. Een aangename plek om te wonen. Foto Luc Vervoort